

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

Néhány kritikai észrevétel
a Kúria devizahitelekkel kapcsolatos jogegységi határozatához

Szerző:

Dr. Fülöp Botond

ügyvéd

Komló,

2014. március 27.

A Kúria 6/2013 számú polgári jogegységi határozata kapcsán ismét bebizonyosodott a régi bölcsesség igazsága, miszerint az ördög a részletekben rejlik. A határozatnak a hírekben leggyakrabban említett megállapításai, miszerint a deviza alapú kölcsönszerződések önmagában az árfolyamkockázat adósrá telepítése okán nem ütköznek sem jogszabályba, sem a jóerkölcsbe, nem uzsorás és nem színlelt szerződések, s nem irányulnak lehetetlen szolgáltatásra sem, a Kúria korábbi ítéleteinek ismeretében jogászai körökben aligha keltettek nagy meglepetést. A határozat indokolása azonban már tartogat jó néhány - jogászai szemmel is - meglepő megállapítást, melyek a devizaalapú fogyasztói kölcsönszerződésekkel kapcsolatos eddigi joggyakorlat lényeges, mégpedig az adósokra nézve hátrányos változásával fenyeget. A Kúria egyes jogi következtetései a törvény contra legem értelmezésén alapulnak, ellentétesek az eddig következetesen alkalmazott magyar bírói joggyakorlattal, s nem tűnnek összhangban lévőnek sem az uniós és magyar fogyasztóvédelmi rendelkezések céljával, sem pedig az Európai Bíróság fogyasztóvédelmi tárgyú ítéleteivel. A következőkben a határozat ezen, véleményem szerint alkotmányossági és uniós jogi szempontból is aggályokat felvető részeit teszem vizsgálat tárgyává.

1. A fogyasztói szerződések elhatárolásának elmulasztása

A jogegységi határozat - a preambulum szerint - „a deviza alapú kölcsönszerződésekkel” kapcsolatos perekben felmerült egyes elvi kérdések tárgyában született. A határozat - helyesen - megállapítja ugyan, hogy a deviza alapú hitel-, kölcsön- és pénzügyi lízingszerződések egyaránt lehetnek fogyasztóval, illetve fogyasztónak nem minősülő jogalanyokkal kötött szerződések, ám a jogegységi tanács ezen megállapítás jogkövetkezményeinek levonását elmulasztotta, és határozatában nem különítette el egymástól a szükséges mértékben a fogyasztói, illetve a fogyasztói szerződéseknek nem minősülő egyéb szerződésekkel kapcsolatos értelmezési kérdések vizsgálatát. Ezt annak ellenére nem tette meg, hogy:

1. a fogyasztói szerződésekre egy önálló - európai és magyar - jogi rezsím (nevezetesen a fogyasztóvédelmi jog) is vonatkozik¹,
2. a fogyasztóvédelmi jog az uniós jog által harmonizált jogterületnek tekinthető, melynek alkalmazása során nem hagyhatók figyelmen kívül sem az uniós jogszabályok, sem pedig az

¹ Lsd. pl. a fogyasztóval kötött szerződésben tisztességtelennek minősülő feltételekről szóló 18/1999. (II. 5.) Korm. rendeletet, illetve a Tanács 93/13/EGK irányelvét (1993. április 5.) a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről, melyek csak fogyasztói szerződések esetén alkalmazandók.

Európai Unió Bíróságának kiforrott joggyakorlata,

3. a fogyasztóval kötött lakossági kölcsönszerződésekre a törvény 2010 előtt eltérő szabályokat állapított meg, 2010. óta pedig azt külön törvény, nevezetesen a fogyasztónak nyújtott hitelről szóló 2009. évi CLXII. tv. szabályozza,

4. a fogyasztói szerződések esetén - a tisztességtelen szerződési feltételek vonatkozásában - más jogkövetkezménye van az érvénytelenségnek (semmisség a megtámadhatóság helyett), illetve más esetben eredményezi a részleges érvénytelenség a szerződés megdőlését².

5. a fogyasztói szerződések esetén érvényesül a relatív semmisség intézménye,

6. a fogyasztók jogai - az Alaptörvény M) Cikkének (2) bekezdése alapján - az állam védelme alatt állnak, így tehát azok védelme az állami szervek, így a bíróságok alkotmányos kötelezettsége, s végül, de korántsem utolsó sorban

7. más a bírói jogértelmezés zsinórmértéke is, mivel a fogyasztói szerződések esetén a jogszabályokat - az Alaptörvény 28. Cikke, valamint az uniós jog alapján - teleologikus módon, az Alaptörvény M) Cikkének (2) bekezdésében foglalt állami kötelezettség figyelembe vételével, az európai és magyar fogyasztóvédelmi rendelkezések minél teljesebb és hatékonyabb érvényesülésére törekedve kell értelmezni és alkalmazni.

Álláspontom szerint a jogegységi tanácsnak a bíróságok számára egyértelművé kellett volna tennie, hogy egészen más szempontok szerint ítélandók meg a fogyasztóval, illetve a fogyasztónak nem minősülő jogalanyokkal megkötött szerződések. A fogyasztói és az egyéb szerződések „egy kalap alá vétele” egyes érintett kérdések vizsgálata, elemzése során (pl. érvénytelenség jogkövetkezményei, tájékoztatási kötelezettség elmulasztása) olyan lényeges fogyatékosága a jogegységi határozatnak, mely azt - több vonatkozásban - a fogyasztói jogviták során alkalmazhatatlanná, s - miként azt a későbbiekben részletesen kifejtem - fogyasztóvédelmi szempontból kifogásolhatóvá, sőt, bizonyos esetekben kifejezetten kontraproduktívává teszi. Ezen hiányosság felveti továbbá a határozatnak az Alaptörvény 28. Cikkével való összhangjának kérdését is, mivel a kötelezően figyelembe veendő fogyasztóvédelmi szempontok rögzítésének és a fogyasztói szerződések sajátos szempontú vizsgálatának elmulasztása okán a fogyasztói szerződésekre vonatkozó jogszabályok fogyasztóvédelmi célú értelmezése és alkalmazása kerül veszélybe. Sőt, a jogegységi határozat a devizaalapú kölcsönszerződések megítélése tekintetében a törvény, valamint

² Írásomban a 2014. március 15. előtt hatályos Polgári Törvénykönyv, az 1959. évi IV. törvény rendelkezéseire utalok, mivel az ún. „devizahiteles perekben” még ezen törvény rendelkezéseit kell a jövőben is alkalmazni.

a bírósági joggyakorlat által kialakított védelmi szinthez képest visszalépést jelent, ezen védelmi szintet leszállítja, ezáltal pedig sérti az Alaptörvény M) Cikkének (2) bekezdését is.

Megjegyzem, Pokol Béla szerint ha egy bíróság a devizahiteles ügyek megítélésénél nem vonta be értelmezésébe az M) Cikk (2) bekezdését, akkor már formai okokból is alaptörvény-ellenesnek minősül az ítélete³. Márpedig a Kúria egy túlnyomórészt fogyasztói szerződéseket érintő kérdésben úgy hozta meg jogegységi határozatát, hogy abban még csak említést sem tett az Alaptörvény M) Cikkének (2) bekezdéséről!

2. A Hpt. 213. § (1) bekezdésének contra legem értelmezése

A jogegységi határozat indokolásának III. 2.a) pontjának utolsó bekezdésében a Kúria a következőket állapítja meg: „A Hpt. 213. § (1) bekezdése értelmében az a)-g) pontoknak nem megfelelő tartalmú szerződés semmis. E felsorolásban vannak olyan pontok, amelyek az egész szerződés érvénytelenségét eredményezhetik, például, ha a szerződés tárgya, a THM mértéke, illetve a törlesztőrészletek nagysága nincs a szerződésben rögzítve. Más pontok, így pl. a d) pont részleges érvénytelenséget eredményez, mivel a törvényi követelményeknek nem megfelelő tartalmú szerződéses rendelkezések a szerződés jól körülhatárolható részét érintik.” A III.5. pont második bekezdésében pedig a következőképpen fogalmaz: „A Hpt. 213. § (1) bekezdése a szerződés semmisségének a jogkövetkezményét írja elő olyan fogyasztói és lakossági kölcsönszerződésekre, amelyek nem tartalmazzák az a)-g) pontokban előírtakat. A Hpt. azzal, hogy a szerződés semmisségét mondja ki, nem határoz arról, hogy a semmisségnek a Ptk.-ban szabályozottaktól eltérő jogkövetkezménye lenne. A Ptk. alapján kell megítélni azt a kérdést is, hogy valamely kötelező tartalmi elem hiánya vagy a jogszabályi előírásoknak nem megfelelő tartalmú szerződéses rendelkezés részleges vagy teljes érvénytelenséget eredményez-e. A Hpt. 213. § (1) bek. rendelkezéséből ugyanis nem következik, hogy részleges érvénytelenség megállapítása kizárt lenne. A Hpt. 213. § (1) bek. a)-g) pontjai közül a leggyakrabban hivatkozott érvénytelenségi ok a d) pont, amely szerint semmis a szerződés, ha nem tartalmazza azon feltételek, illetve körülmények részletes meghatározását, amelyek esetében a hiteldíj megváltoztatható. A Hpt. 213. § (1) bek. d) pontjában írt semmisségi ok nyilvánvalóan jól

³ Lsd. Pokol Béla különvéleményének 151. pontját az Alkotmánybíróság 2014. március 17-én meghozott X/1769/2013. Számú határozatához.

körülhatárolható, a többi rendelkezésre kihatással nincs, a szerződés a hiteldíj változtatás figyelmen kívül hagyásával teljesíthető, így csak részleges érvénytelenséget eredményez.”

A Hpt., vagyis a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény - 2010. június 11-ig hatályban volt - 213. § (1) bekezdése a következőképpen rendelkezett: *„Semmis az a fogyasztási, lakossági kölcsönszerződés, amelyik nem tartalmazza*

a) a szerződés tárgyát,

b) az éves, százalékban kifejezett teljes hiteldíjmutatót, a hiteldíjmutató számítása során figyelembe nem vett egyéb - esetleges - költségek meghatározását és összegét, vagy ha az ilyen költségek pontosan nem határozhatók meg, az ezekre vonatkozó becslést,

c) a szerződéssel kapcsolatos összes költséget, ideértve a kamatokat, járulékokat, valamint ezek éves, százalékban kifejezett értékét;

d) azon feltételeknek, illetőleg körülményeknek a részletes meghatározását, amelyek esetében a hiteldíj megváltoztatható,

e) e törlesztő részletek számát, összegét, a törlesztési időpontokat,

f) a szükséges biztosítékok meghatározását, valamint

g) a szerződéshez kapcsolódóan a fogyasztótól megkövetelt biztosítások megjelölését.”

A jogegységi határozatban foglalt azon megállapítás, miszerint a fogyasztási, lakossági kölcsönszerződés vonatkozásában a Hpt.-nek a 2010. június 11-ig hatályban volt 213. § (1) bekezdése által előírt kötelező tartalmi elemek között vannak olyanok, melyek hiánya a szerződés részleges érvénytelenségét eredményezik csupán, a törvényszöveg contra legem értelmezését jelenti, s ennek folytán - több szempontból is - alaptörvény-ellenes. A Kúria ugyanis a törvénynek a szavak általánosan elfogadott jelentése alapján teljesen egyértelmű, nyelvtanilag világos, megfogalmazását tekintve félreérthetetlen rendelkezését, miszerint *„semmis az a fogyasztási, lakossági kölcsönszerződés...”*, bizonyos, kötelezően előírt tartalmi elemek hiánya esetére önhatalmúlag felváltotta a *„részlegesen érvénytelen az a fogyasztási, lakossági kölcsönszerződés...”* fordulattal. A *„semmis az a fogyasztási, lakossági kölcsönszerződés...”* fordulatot csak a törvény szövegével ellentétes módon lehet úgy értelmezni, ahogy azt a jogegységi tanács tette, hiszen a jogszabályhely megfogalmazásából mindenfajta kétséget kizáró, teljes bizonyossággal megállapítható, hogy a törvényalkotó a felsorolásban szereplő tartalmi elemek

mindegyikének hiányához a *szerződés*, vagyis a *teljes szerződés* semmisségét kívánta - tegyük hozzá: nem véletlenül - jogkövetkezményként előírni. A jogegységi határozatban foglaltakkal szemben a Hpt. 213. § (1) bekezdésében foglalt rendelkezésből igenis egyenesen és félreérthetetlenül következik, hogy a részleges érvénytelenség megállapítása a norma megsértése esetén kizárt.

A Kúriának a bírósági jogalkalmazás egységességének elősegítése érdekében az Alaptörvény által biztosított hatáskör nem szolgálhat a törvények *contra legem* értelmezésének, s ezáltal - a jogalkotó szervek hatáskörének elvonása révén - a hatalmi ágak szétválasztása, s így végső soron a jogállamiság elve megsértésének eszközéül. A jogbiztonság érvényesülése szempontjából mindenképpen elkerülendő, hogy a jogegységi határozatok törvénysértő ítélezési gyakorlat kialakulásának forrásául szolgálhassanak. Márpedig a *contra legem* törvényértelmezés valójában rejtett törvénymódosítás, amire azonban a Kúria alkotmányos felhatalmazással nem rendelkezik. A jogegységi határozat szóban forgó része tehát alaptörvény-ellenes, mivel nyilvánvalóan *contra legem* jogértelmezést tartalmaz, s ennek folytán sérti a jogállamiságnak az Alaptörvény B. Cikk (1) bekezdésében, valamint a hatalmi ágak szétválasztásának a C. Cikk (1) bekezdésében foglalt elvét.

A bírói jogértelmezés alkotmányos korlátainak elfogadhatatlan áthágásán túl alaptörvény-ellenes továbbá a jogegységi határozat kifogásolt része az Alaptörvény 28. Cikkének megsértése okán is. Ezen Cikk előírja a bíróságok, s így a jogegységi hatáskörben eljáró Kúria számára is, hogy a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezzék. Az Alaptörvény és a jogszabályok értelmezésekor azt kell feltételezni, hogy a józan észnek és a közjónak megfelelő, erkölcsös és gazdaságos célt szolgálnak.

Márpedig, a jogegységi határozat kifogásolt része a törvény céljával homlokegyenest ellentétes értelmezést tartalmaz.

A Hpt. 213. §-a a törvényen belül a fogyasztóvédelemmel kapcsolatos részen belül helyezkedik el, így azt a fogyasztóvédelmi szempontok elsődlegessége alapul vételével kell értelmezni. A jogalkotó által elérni kívánt fogyasztóvédelmi cél a kötelezően előírt tartalmi elemek

bármelyikének hiányához rendelt szigorú jogkövetkezmény előírásával pedig nyilvánvalóan az volt, hogy a fogyasztóval szerződő, és szakmai-gazdasági erőfölényben lévő, professzionális piaci szereplőket rákényszerítse a tisztességes tájékoztatásra, vagyis azon elemek, adatok szerződésben történő feltüntetésére, melyek a fogyasztó szerződési akaratának kialakulása, a részére felkínált kölcsönkonstrukció vállalhatóságával kapcsolatos megfontolt, alapos döntés meghozatala érdekében nélkülözhetetlenek. Ezen fogyasztóvédelmi jogalkotói cél pedig csak abban az esetben képes maradéktalanul érvényesülni, ha a fogyasztóval szemben tisztességtelenül eljáró, elégtelen tájékoztatást nyújtó pénzügyi intézmény - a szerződés semmissége folytán - a szerződésből eredő összes hasznától (ügyleti kamat, árfolyam-különbözet) elesik. A Kúria jogértelmezésében a semmisséget meghatározott esetekben felváltó részleges érvénytelenség következtében a törvénysértő pénzügyi intézmény bizonyos, a jogegységi határozat által meghatározott törvénysértés esetén csupán a törvénysértéssel összefüggésbe hozható extraprofitjától esik el, ám a szerződésből eredő mindenfajta egyéb nyereség (eredeti ügyleti kamat, árfolyamnyereség) - a jogsértés ellenére - a továbbiakban is megilleti. Azzal, hogy a jogegységi tanács a hiteldíj megváltoztatására alapot adó körülmények feltüntetésének hiányát - contra legem jogértelmezéssel - önhatalmúlag kivonja a semmisségi okok közül, azt „üzenni” a pénzügyi intézményeknek, hogy érdemes megpróbálkozni bizonyos törvénysértő praktikákkal, mert legrosszabb esetben is csak a - a szerződés teljesítését nem akadályozó - jogszerűtlen kamatemelésből származó többletnyereségükről kell majd lemondaniuk, arról is csak akkor, ha az adós felvállalja ennek kikényszerítése érdekében a jogi procedúrát annak minden idegi és anyagi terhével együtt. Ezzel pedig a Kúria pontosan azt veszi el a szóban forgó rendelkezéstől, ami a lényege: a preventív hatású fogyasztóvédelmi szankció-jelleget. Úgy gondolom tehát, hogy a jogegységi határozat inkriminált része tipikus esete a jogszabály céljával ellentétes jogértelmezésnek, s mint ilyen, sérti az Alaptörvény 28. Cikkét.

A Hpt. 213. § (1) bekezdése d) pontja megsértéséből eredő semmisség kérdését a Pesti Központi Kerületi Bíróság is részletesen elemezte a 7.P.92.439/4. számon meghozott, interneten fellelhető ítéletében: *„Ez a megoldás (mármint a részleges semmisség, mint szankció - F.B.) azonban nem motiválja a pénzügyi szolgáltatót a fogyasztóvédelmi szabályok betartására, mivel esetleges jogsértése esetén kizárólag a jogsértéssel szerzett előnytől esik el, ennek ellentételezéseként azonban gazdasági és szakmai fölényével eltántoríthatja a fogyasztót (saját*

ügyfelét) a jogérvényesítéstől, illetve azt jelentősen megnehezíti. A teljes szerződés semmissége, mint az elégtelen tájékoztatás jogkövetkezménye már erősebben motiválja a szolgáltatót a fogyasztóvédelmi szabályok önkéntes betartására. A polgári jogban alkalmazott semmisség valamely alaki vagy tartalmi hiba miatt beállott jogellenes helyzet orvoslása, míg a Hpt. 213- §-ában meghatározott semmisség lényege nem az orvoslás, hanem a fogyasztóvédelem: ez a fogyasztóvédelem eszközrendszerének talán leghatékonyabb, bár kétségkívül drasztikus megoldása. Amennyiben a bíróságnak a fogyasztóvédelem legdrasztikusabb eszközét kell alkalmaznia, úgy ez azt jelzi, hogy a többi fogyasztóvédelmi eszköz nem bírta a tisztességes tájékoztatás kikényszerítésére, így e szankció alkalmazása szükségszerű.”

Álláspontom szerint a Hpt.-nek a pénzügyi intézmények fogyasztókkal szembeni tájékoztatási kötelezettségét előíró (2010. június 11-ig hatályban volt) 213. § (1) bekezdését a Kúria jogegységi tanácsával szemben a Pesti Központi Kerületi Bíróság értelmezte és alkalmazta helyesen, vagyis a törvény szövegének megfelelően és a jogszabály céljával összhangban, a jogegységi határozat azon részei pedig, melyek a törvényhely által tartalmazott felsorolás bizonyos részeinek megsértése esetére - a törvény egyértelmű rendelkezése ellenére és a jogszabály céljával ellentétes módon - a szerződés teljes semmissége helyett csupán annak részleges érvénytelenségét rendelik jogkövetkezményként alkalmazni, sértik az Alaptörvény B. Cikk (1) bekezdésében foglalt jogállamiság elvét, a hatalom megosztásának a C. Cikk (1) bekezdésében foglalt elvét, valamint a 25. Cikk (1) bekezdését, és a 28. Cikkét.

Sérti továbbá a jogegységi határozat inkriminált része az Alaptörvény M) Cikkének (2) bekezdését is, mely rendelkezés kötelezővé teszi az állam számára a fogyasztók jogainak védelmét. Jóllehet az M) Cikk (2) bekezdéséből konkrét, meghatározott jogalkotási kötelezettség nem származik, ám nem kétséges, hogy a bíróságokra - s így mindennek előtt a jogegységi hatáskörbe eljáró Kúriára - ezen alkotmányos rendelkezésből azon kötelezettség hárul, hogy jogalkalmazási tevékenységük során a konkretizáló értelmezést igénylő jogszabályi rendelkezéseket a fogyasztóvédelem minél magasabb szintjének elérésére törekedve értelmezzék. „Minden jogszabályi hely, melynek normatív tartalma nyitott, és így konkretizáló értelmezést igényel, kötelességként veti fel a bíró számára a 28. Cikk révén az Alaptörvénnyel összhangban való értelmezést” - szögezte le Pokol Béla alkotmánybíró az Alkotmánybíróságnak a kormány által a

devizaalapú kölcsönszerződésekkel összefüggésben indítványozott alkotmányértelmezés kapcsán meghozott X/1769/2013. számú határozatában. Az ugyanezen határozathoz fűzött párhuzamos indokolásában Salamon László alkotmánybíró pedig a következőket fejtette ki: *„Meglévő jogot csökkentő, a védelmi szintet leszállító jogalkotás, vagy más ilyen közhatalmi aktus azonban már sértheti az államcélként megfogalmazott alkotmányi szabályt. Ennek megfelelően kell értékelni a jogalkotó, illetve a közhatalom más tényezője lehetséges mozgásterét az M) Cikk (2) bekezdésével összefüggésben...absztrakt értelemben azonban ebből az államcélből feltétlenül levezethető okszerűnek és hatékonynak mutakozó, jogalkotási, intézményvédelmi, általában állami aktivitási kötelezettség.”*

A fent említett határozatában az Alkotmánybíróság egyértelművé tette, hogy az M) Cikk (2) bekezdéséből következhet valamely jogszabály alkotmányellenessége. A „jogszabály” fogalmát ebben a kontextusban szélesen kell értelmezni, így abba a Kúria által meghozott és alkotmányossági felülvizsgálat tárgyát is képezhető jogegységi határozat is beleértendő.

Márpedig a Kúria azon megállapításával, melynek révén egy fogyasztóvédelmi szabályt sértő szerződés törvény által előírt (teljes) semmisségét önhatalmúlag részleges érvénytelenséggé transzformálta át, a fogyasztóvédelmi jogsértés törvényben foglalt szankciójának lényeges enyhítése révén az adott törvényi norma védelmi szintjét jelentős mértékben csökkentette, ezért a jogegységi határozat sérti az Alaptörvény M) Cikkének (2) bekezdését (is).

Végül ellentétes a Kúria jogértelmezése a magyar bíróságok, illetve az Európai Bíróság joggyakorlatával is.

A magyar bíróságok által következetesen képviselt joggyakorlat - a törvényhely egyértelmű, félreérthetetlen megfogalmazását követve, valamint a norma teleologikus értelmezése alapján - mindeddig teljesen egységes volt abban, hogy a Hpt. 213. § (1) bekezdésében foglalt felsorolás bármely pontjának megsértése a szerződés (teljes) semmisségét eredményezi.

Az Európai Bíróság pedig több ítéletében is egyértelművé tette, hogy a fogyasztóvédelmi rendelkezéseknek kellő visszatartó erővel kell rendelkezniük, ezen visszatartó erő képezi ugyanis a

fogyasztóvédelmi normák hosszú távú célját. Ha a bíróságok - a Kúria iránymutatása szerint - a törvények „átértelmezésével” és a fogyasztói szerződések szakadt szöveteinek foltogatásával - az érvénytelen fogyasztói szerződések - teljes, vagy részleges - életben tartását tekintik majd legfőbb feladatuknak, akkor pont ezen hosszú távú cél, vagyis a professzionális piaci szereplők fogyasztóvédelemre történő „nevelésének” sikere kerülhet veszélybe. Az Európai Bíróság a C-618/10 számú ügyben meghozott ítéletében nagyon világosan és logikusan fogalmazott: „...*ha a nemzeti bíróság jogosult lenne arra, hogy az ilyen szerződésekben foglalt tisztességtelen feltételek tartalmát módosítsa, e lehetőség sérthetné a 93/13 irányelv 7. cikke által elérni kívánt hosszú távú célt. E lehetőség ugyanis hozzájárulna annak a visszatartó erőnek a megszüntetéséhez, amely az eladók vagy szolgáltatók tekintetében jelentkezik az ilyen tisztességtelen feltételeknek a fogyasztók vonatkozásában való pusztán és egyszerű alkalmazhatatlansága következtében (lásd ebben az értelemben a fent hivatkozott Pohotovost'-ügyben hozott végzés 41. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot), mivel az eladók vagy szolgáltatók továbbra is alkalmazni próbálnák az említett feltételeket annak tudatában, hogy még ha azok érvénytelenségét meg is állapítanák, a szerződést a nemzeti bíróság a szükséges mértékben továbbra is kiegészíthetné oly módon, hogy az említett eladók vagy szolgáltatók érdekei biztosítottak legyenek...Emiatt e lehetőség, amennyiben a nemzeti bíróság rendelkezésére állna, nem tudna önmagában a fogyasztók számára olyan hatékony védelmet biztosítani, mint amelyet a tisztességtelen feltételek alkalmazhatatlansága eredményez...*”

Mindezen okokból kifolyólag úgy vélem, hogy a Kúriának a Hpt. (2010. június 11-ig hatályban volt) 213. § (1) bekezdésével kapcsolatos jogértelmezése a törvény szövegével és céljával, valamint az eddigi következetes magyar és európai bírósági joggyakorlattal ellentétes jogalkalmazást kíván - az Alaptörvény több rendelkezését és az uniós jogot sértő módon - a magyar bíróságokra kényszeríteni.

3. Az érvénytelenség jogkövetkezményei

A jogegységi határozat rendelkező részének 4. pontja szerint, „*Ha a bíróság a szerződés érvénytelenségét állapítja meg - a jogkövetkezmények alkalmazására irányuló kereset (vizontkereset) esetén, feltéve, hogy az érvénytelenség oka kiküszöbölhető, vagy utóbb megszűnt*

- a bíróságnak elsősorban a szerződés érvényessé nyilvánítására kell törekednie.” Ehhez kapcsolódóan, az Indokolás, III. 4. pont második bekezdése a következő megállapításokat tartalmazza: „A jogegységi tanács álláspontja szerint, a deviza alapú kölcsönszerződésekkel kapcsolatos jogvitákban, a bíróságoknak különösen arra kell törekedniük, hogy minden lehetséges esetben kiküszöböljék az érvénytelenség okát és a szerződést érvényessé nyilvánítsák. A szerződés érvényessé nyilvánítása olyan helyzetet teremt, mintha a felek már eredetileg is érvényes szerződést kötöttek volna (ex tunc hatályú érvényessé nyilvánítás). A bíróság ilyen esetben a szerződés módosításával (kiegészítésével) az érvénytelenségi ok folytán előállt érdeksérelmet kiküszöböli ki. A bíróságnak érvénytelen deviza alapú kölcsönszerződések esetében azért kell elsősorban a szerződés érvényessé nyilvánítására törekednie, mert az esetek nagy részében ez a megoldás szolgálja mindkét szerződő fél, de főként az adósok érdekét, akiknek a még fennálló tartozása más érvénytelenségi jogkövetkezmény alkalmazása esetén egy összegben azonnal esedékessé válna. Különösen indokolt a szerződés érvényessé nyilvánításáról rendelkezni akkor, ha csak formainak tekinthető olyan okból érvénytelen a szerződés, amely tekintetében a felek akarata egyértelműen megállapítható (pl. a törlesztőrészletek száma tévesen került feltüntetésre).”

A (2014. március 15. előtt hatályos) Ptk. 237. § (1) bekezdése értelmében érvénytelen szerződés esetében a szerződéskötés előtt fennállott helyzetet kell visszaállítani. Ugyanezen § (2) bekezdése úgy rendelkezik, hogy az érvénytelen szerződést érvényessé lehet nyilvánítani, ha az érvénytelenség oka - különösen uzsorás szerződés, a felek szolgáltatásainak feltűnő aránytalansága esetén az aránytalan előny kiküszöbölésével - megszüntethető. A 239. § eltérő jogkövetkezményt állapít meg a szerződés részleges érvénytelensége esetére a fogyasztói, illetve az egyéb szerződések esetén. Míg ugyanis a fogyasztói szerződés részleges érvénytelensége esetén az egész szerződés akkor dől meg, ha az az érvénytelen rész nélkül nem teljesíthető, az egyéb szerződések esetén ez akkor következik be, ha azt a felek az érvénytelen rész nélkül nem kötötték volna meg.

Álláspontom szerint az érvénytelenség jogkövetkezményeinek kérdését (szintén) nem lehet egyformán kezelni fogyasztói és egyéb szerződések esetén. Egyrészt - a fogyasztóvédelmi jog jellegéből, céljából és a felek egyenlőtlen helyzetéből adódóan - a fogyasztói szerződésekkel kapcsolatos ügyekben Justitia mérlegének két serpenyője közül mindig a fogyasztó felé esőnek kell kicsit mélyebbre süllyednie, s a bíróságnak az érvénytelenség jogkövetkezményeinek levonása

körében is a fogyasztóvédelmi rendelkezések minél teljesebb és minél hatékonyabb érvényesülésére kell törekednie. Ahogy arról az előzőekben már szó esett, ez a bírói magatartás felel meg az Alaptörvény M) Cikkének (2) bekezdésének is. Másrészt pedig, miként azt a fentiekben írtam, a fogyasztóvédelmi rendelkezések megsértésének esetére kilátásba helyezett, illetve az ezen okból megállapítandó érvénytelenségnek (semmisségnek) óhatatlanul van egyfajta - prevenciós célokat is szolgáló - szankció-jellege. Míg az egymással ténylegesen mellérendelt pozícióban lévő, közel azonos szakmai ismeretekkel és gazdasági erővel rendelkező felek által valódi alkufolyamat eredményeként megkötött szerződés esetén célszerű és méltányos lehet a szerződés bíróság általi „kijavítással” történő „megmentése”, addig a felek közötti jelentős erőpozícióbeli eltéréssel karakterizálható fogyasztói szerződéseknél - a fogyasztóvédelmi normák tényleges és hatékony érvényesülése érdekében - a jogegységi tanács jogértelmezésével szemben arra kell törekedni, hogy a fogyasztóval szerződő fél - ne féljünk kimondani: büntetésként és elrettentésként - ne csupán az érvénytelennek bizonyult kikötésből, hanem a szerződésből eredő minden hasznától elessen. Abban az esetben ugyanis, ha az érvénytelenségi ok bíróság általi megszüntetése révén a fogyasztóval szerződő fél csak a jogellenes szerződési rendelkezésből eredő profitját kockáztatja, „meg fogja érni” neki jogsértő szerződések megkötésével kísérletezgetni.

A jogegységi tanács tehát akkor járt volna el helyesen, ha az érvénytelenség jogkövetkezményei tekintetében - hivatkozva az Alaptörvény M) Cikkének (2) bekezdésére is - éles határvonalat húz a fogyasztói és a nem fogyasztói szerződések közé. Mivel azonban ezt nem tette meg, a jogegységi határozat fent idézett rendelkezései az Alaptörvény 28. Cikkébe, valamint M) cikkének (2) bekezdésébe ütköznek, tekintettel arra, hogy a fogyasztóvédelmi jogszabályok céljával, a fogyasztóvédelmi jog rendeltetésével ellentétes módon - egyben a védelmi szint csökkenését is eredményezve - a bíróságokat a szerződéskötés előtt fennállott helyzet visszaállítása helyett az érvénytelen fogyasztói szerződések „életben tartására” ösztönzik. A Kúria ezen jogértelmezése - fogyasztói szerződések esetén - kifejezetten ellentétes a fogyasztóvédelmi normák hosszú távú céljával, melynek - miként a fentiekben már kifejtettem - csakis a fogyasztóvédelmi rendelkezések maradéktalan betartásának kikényszerítésére alkalmas jogi környezet és joggyakorlat felelhet meg. A jogegységi tanács álláspontjával szemben nincs olyan fogyasztóvédelmi érdek, mely az érvénytelen fogyasztói szerződések érvényessé nyilvánítását tenné a bíróságok legfőbb feladatává, az ilyen tárgyú joggyakorlat „vezérlő csillagává”. Ellenkezőleg: a fogyasztóvédelemmel

kapcsolatos, az Alaptörvényből is kikövetkeztethető jogpolitikai szempontok alapján a bírói joggyakorlatnak pont abban kellene egységesnek és következetesnek lennie, hogy a fogyasztóvédelmi szabályokat megsértő vállalkozások nem számíthatnak a bíróság „segítségére” az általuk a fogyasztó hátrányára elkövetett jogsértés kiküszöbölésében.

Több okból is tévesnek és elfogadhatatlannak tartom a határozat azon megállapítását is, hogy *„az esetek nagy részében”* a szerződés érvényessé nyilvánítása szolgálja *„mindkét szerződő fél, de főként az adósok érdekét, akiknek a még fennálló tartozása más érvénytelenségi jogkövetkezmény alkalmazása esetén egy összegben azonnal esedékessé válna.”*

Először: a fogyasztó kárára érvénytelen szerződést kötő professzionális piaci szereplő gazdasági érdekeire a fogyasztóvédelmi tárgyú jogvitában eljáró bíróság - álláspontom szerint - egyáltalán nem lehet tekintettel, ezért a *„mindkét szerződő fél”* kifejezés használata már ez okból sem indokolt.

Másodszor: a fogyasztó, attól, hogy nem szakértő az adott jogviszony tekintetében, még nem biztos, hogy bolond, különösen, ha jogi képviselővel rendelkezik, vagy ha - jogi képviselet hiányában - a bíróság ellátja a jogai érvényesítéséhez szükséges felvilágosításokkal. Ha nem is zárható ki teljes mértékben, hogy vannak és lesznek, akik érdekeikkel ellentétesen cselekszenek, s helyzetük még hátrányosabbá válásával fenyegető módon pereskednek, az mégsem elfogadható, hogy az irracionálisan gondolkodó emberek irracionális cselekedeteivel indokolja a Kúria a jogegységi határozatait, s ennek érdekében általános jelenség gyanánt tüntesse fel a kivételt. Megjegyzem, feltehetően meglehetősen csekély azon adósok száma, akik jogi képviselet nélkül vágnak bele egy bank elleni pereskedésbe, már csak azért is, mivel az átlagos ismeretekkel rendelkező fogyasztó az „apróbetűs” banki üzletszabályzatokat értelmezni sem tudja, nemhogy megtámadni. Ráadásul azon perek esetén, melyekben a felperes a szerződés érvénytelenségét - részben vagy egészben - tisztességtelen szerződési feltételek érvénytelenségére alapítja, a jogi képviselet kötelező (Pp. 73/A § (1) b) pont és 23. § (1) k) pont). Ha pedig egy adós a kölcsönszerződést - a kötelező jogi képviselet körébe nem tartozó ügyben - mégis jogi képviselő nélkül támadja meg, a bíróság - álláspontom szerint - akkor jár el helyesen, ha a fogyasztó-felet az első tárgyaláson jogilag kioktatja, és nyomatékos módon felvilágosítja a pártfogó ügyvédi képviselet

igénybe vételének lehetőségéről. A fogyasztóvédelmi jog szabályainak teljes és hatékony érvényesülésére való törekvésnek ugyanis nem csupán a jogértelmezés, és jogalkalmazás, hanem a pervezetés során is érvényesülnie kell - ez következik az Európai Bíróság joggyakorlatából is. (Lsd. legutóbb a 2013. október 03-án a C-32/12 sz. ügyben meghozott ítéletet, melyben a luxemburgi testület a kérelemhez kötöttség polgári eljárásjogi elvét minősítette olyannak, mint amely akadályát képezheti az uniós fogyasztóvédelmi rendelkezések teljes és hatékony érvényesülésének.)

Végül pedig nem szabad elfelejteni, hogy a fogyasztót - mind az általános szerződési feltételek tisztességtelensége, mind pedig a Hpt. rendelkezéseibe ütközés miatti semmisség esetén - védi a relatív semmisség intézménye, mely kimondja, hogy a semmisségre csak a fogyasztó érdekében lehet hivatkozni (Ptk. 209/A. § (2), Hpt. 213. § (3)). Véleményem szerint - mint többen a kevesebb - a relatív semmisségben benne foglalják az is, hogy ebben az esetben a bíróságnak a fogyasztóval szerződő fél bármely, a tisztességtelen feltételek miatti semmisségen alapuló igényét, mint elfogadhatatlant, el kell utasítania, s ez természetesen vonatkozik a semmisség jogkövetkezményeivel kapcsolatos igényekre is. Az azért mégiscsak kifejezetten nonszensz és a jog társadalmi rendeltetésével ellentétes lenne, ha a fogyasztóval tisztességtelen szerződést kötő vállalkozás a szerződés érvénytelenségével kapcsolatos perben igényeket támaszthatna a fogyasztóval szemben a szerződés - neki felróható - érvénytelenségének megállapítása esetére...(Az igazság kedvéért tegyük hozzá, hogy az érvénytelenség megállapítása esetén egy másik, általa indítandó perben, jogalap nélküli gazdagodás címén a vállalkozás természetesen ebben az esetben is érvényesítheti az elszámolással kapcsolatos igényeit.)

Miként azt a fentiekben kifejtettem, az Európai Bíróság joggyakorlata szerint a nemzeti bíróságok nem jogosultak „kiküszöbölni” a fogyasztói szerződések - tisztességtelen általános szerződési feltételek alkalmazásából eredő - érvénytelenségét, erre egyszerűen nincs jogi felhatalmazásuk az európai jog, nevezetesen az 93/13/EGK-irányelv alapján. Az érvénytelen általános szerződési feltétel nem jelent kötelezettséget a fogyasztó számára, s ha a szerződés a feltétel elhagyásával teljesíthető, akkor továbbra is köti a feleket, ha viszont nem, akkor bizony az egész szerződés megdől. Nincs semmilyen elfogadható, ésszerű indoka annak, hogy más, ezzel ellentétes következtetésre jussunk a fogyasztói szerződések más okból - például jogszabályba ütközés miatti - részleges érvénytelensége esetén, s elfogadjuk, hogy a bíróságok a tisztességtelen

általános szerződési feltételek miatti részleges semmisséget nem, az egyéb okból (pl. jogszabályba ütközés miatt) fennálló részleges semmisséget viszont orvosolhatják. Ugyanazok az - Európai Bíróság által világosan kifejtett, s a jogegységi határozat által veszélyeztetett - jogpolitikai szempontok, melyek a fogyasztói szerződések tisztességtelen általános szerződési feltételek miatti érvénytelenségének bírói szerződés-módosítás általi kiküszöbölésének lehetőségét kizárják, nyilvánvalóan érvényesek a szerződés más okból - pl. jogszabályba ütközés - miatti érvénytelenségének esetén is. Már csak azon okból kifolyólag is, mert - miként arra több magyar ítélet is helyesen rámutat - a jogszabályba ütköző szerződési rendelkezés ab ovo tisztességtelen.

Fontosnak tartom továbbá kiemelni hogy a szerződésnek az érvénytelenségi ok kiküszöbölésével történő „kijavításának” nagyon lényeges, a bíróság által áthághatatlan további korlátai is vannak, mely korlátok a felek szerződési akaratához kapcsolódnak. A szerződés ugyanis a felek akaratának kölcsönös és egybehangzó kifejezésével jön létre, az akaratú konszenzus feltétele pedig a lényeges, vagy bármelyikük által lényegesnek minősített kérdésekben való megegyezés (Ptk. 205. §). A szerződés létrehozására irányuló akaratú konszenzus hiányában a szerződés nem jön létre. Arról nem is beszélve, hogy a felek a szerződés megkötésénél együttműködni kötelesek, és figyelemmel kell lenniük egymás jogos érdekeire. Az ezen kötelezettségét megszegő felet prekontraktuális felelősség terhelheti. Ezen okokból kifolyólag a felek megegyezésének hiányában nem orvosolható az érvénytelenségi hiba olyan tartalmi elem szerződésben történő feltüntetése, vagy a szerződés más olyan tartalmi módosítása, kiegészítése révén, melynek következtében feltételezhető, hogy a megváltozott tartalom valamelyik fél számára már nem következik automatikusan az eredeti tartalomból. Ebben az esetben ugyanis már nem tekinthető biztosnak, hogy a fél szerződési akaratú ugyanaz lett volna a bíróság által „kijavított” tartalmú szerződés esetén, mint volt az eredeti, általa aláírt szerződés esetén, következésképpen nem lehet alappal feltételezni, hogy a szerződés létrejöttéhez szükséges akaratú konszenzus a „bírói orvoslás” révén előállt szerződési tartalom esetén is fennállt volna. Ilyen esetben a bíróság valójában nem a semmisségi okot „orvosolja”, hanem - sokkal inkább - a fél szerződési akaratát hamisítja meg önhatalmúlag. Különösen figyelembe veendőek ezek a korlátok fogyasztói szerződések esetén, hiszen a fogyasztóval szerződő professzionális piaci szereplők egyik leggyakoribb „trükkje” a fogyasztó szerződési akaratának oly módon történő - tisztességtelen - befolyásolása, hogy bizonyos kötelezően feltüntetendő tartalmi elemeket „elrejtjenek” a fogyasztó elől, melyek - drága pénzen vett jogi

tanácsadás révén, valamint matematikus diploma és egy jó minőségű nagyító birtokában - talán kikövetkeztethetők a fogyasztó elé hajított apróbetűk, lábjegyzetek, kereszthivatkozások és hatványkitevős matematikai képletek dzsungeléből, ám, ha ezen elemeket - tisztességesen eljárva - félreérthetetlen módon feltüntették volna a szerződésben, akkor az a fogyasztó szerződési akaratára nyilvánvalóan jelentős hatást gyakorolt volna. Ha a bíróság ilyen esetben - megfogadva a Kúria iránymutatását - elsősorban az érvénytelenségi ok „orvoslásával” a szerződés életben tartására törekszik, akarva akaratlanul cinkosává válik a tisztességtelenül eljáró félnek, hiszen - lényegében véve - egy megváltozott tartalmú szerződést „kényszerít rá” a fogyasztóra, olyat, amelyet eredetileg talán alá sem írt volna, s így a szerződés létre sem jött volna. Ez a joggyakorlat pedig aligha fog a fogyasztóvédelem dicsőségére válni, s csak idő - mégpedig nem is hosszú idő - kérdése, hogy felmutassák neki Luxemburgban a STOP-táblát...

Jelen sorok írása idején tette közzé a Kúria a honlapján a Pfv.I.20.728/2013. számú elvi jelentőségű ügyben hozott határozatáról szóló tájékoztatót. Ebben a következő mondat szerepel: *„A hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény (Hpt.) 213.§ (1) bekezdésének e) pontja értelmében semmis az a fogyasztási, lakossági kölcsönszerződés, amelyik nem tartalmazza a kölcsön törlesztőrészleteinek számát, összegét, és mindezek bírói mérlegeléssel sem határozhatók meg (tehát a semmisség nem orvosolható).”* Ez az állítás egyrészt nem igaz, ezért félrevezető, mert a törvény szövege a „bírói mérlegelésre” vonatkozó részt nem tartalmazta, azt a Kúria tette hozzá. Másrészt - és, szerintem, ez a nagyobb probléma - a Kúria azon álláspontja, hogy az átlagos fogyasztó szerződési akaratának kialakulása szempontjából alapvető fontossággal bíró havi törlesztőrészletek összegének, valamint a törlesztőrészletek számának feltüntetésének elmaradásából eredő semmisség a törlesztőrészletek számára és összegére vonatkozó „bírói mérlegeléssel” (!) orvosolható, álláspontom szerint mind a polgári szerződési jog, mind pedig a fogyasztóvédelmi jog szabályaival, illetve azok céljával ellentétes. Mint ahogy a fentiekben kifejtettem, a havi törlesztőrészletek összege egy fogyasztói kölcsönszerződés lényeges tartalmi eleme, ezért az abban való megegyezés hiányában a szerződés érvényesen létre sem jött, következésképpen érvénytelen sem lehet.

Végül még egy megjegyzést szeretnék tenni ezzel kapcsolatban. A Kúria, s általában a bírósági joggyakorlat a Ptk. 241. §-a szerinti bírói szerződésmódosítást - helyesen - kivételes jogi

eszköznek tekinti, s - miként a határozat 7. pontjából kiderül - nem tartja alkalmasnak a devizahitelekkel kapcsolatos, társadalmi méretű problémák kezelésére sem. Ha viszont a joggyakorlat ódzkodik a felek jogviszonyának a szerződéskötést követően beállott körülmények miatti módosításától, akkor számomra némileg érthetetlen, hogy milyen jogpolitikai indokok alapján teszi a Kúria a - nem a fogyasztónak felróható okból - törvénytörő fogyasztói szerződés érvénytelenségének „orvoslását” a bíróság elsősorban követendő eljárásává. Még ha el is fogadjuk, hogy az érvénytelenségi ok „kiküszöbölése” - jó esetben - csak a szerződés írott tartalmának - és nem a jogviszony tényleges tartalmi elemeinek - megváltozását eredményezi (szemben a bíróság általi szerződésmódosítással), mégis, különösen fogyasztói szerződések esetén, a jogegységi tanácsnak bátorítás helyett inkább óvatosságra kellett volna intenie a bíróságokat ezzel kapcsolatban, tekintettel arra, hogy a fogyasztó szerződési akarata tipikusan az elé tárt szerződésben feltüntetett (vagy fel nem tüntetett) adatok, információk (mindenek előtt a havi törlesztőrészlet összege) gyakorolnak meghatározó befolyást.

A fenti okokból kifolyólag úgy vélem, hogy a Kúriának a fogyasztói szerződések részleges érvénytelenségével kapcsolatos jogértelmezése ellentétes az Alaptörvény 28. Cikkével, az M) Cikkének (2) bekezdésével, s nem tűnik teljes mértékben összhangban lévőnek a 93/13/EGK-irányelvvel, a szerződési jog Ptk.-ban foglalt általános szabályaival, valamint az Európai Bíróság joggyakorlatával sem.

4. A kockázatfeltáró nyilatkozat elmulasztásának jogkövetkezménye

A jogegységi határozat rendelkező részének 3. pontja szerint a *„pénzügyi intézményt a jogszabály alapján terhelő tájékoztatási kötelezettségnek ki kellett terjednie az árfolyamváltozás lehetőségére, és arra, hogy annak milyen hatása van a törlesztőrészletekre. A tájékoztatási kötelezettség nem terjedhetett ki az árfolyamváltozás mértékére.”* A határozat rendelkező része a bíróságok és a felek szempontjából legfontosabb kérdésben, vagyis a tájékoztatási kötelezettség elmulasztásának jogkövetkezményeivel kapcsolatban annak ellenére nem foglal állást, hogy a kollégiumvezető indítványában ezen kérdés kifejezetten szerepelt.

A Hpt.-nek a jogegységi határozat szempontjából releváns időszakban hatályos 203.§-a

nem csupán szigorú tájékoztatási kötelezettséget írt elő a bankok számára, hanem - kifejezetten a devizahitel nyújtására irányuló, illetve ingatlanra kikötött vételi jogot tartalmazó lakossági szerződések vonatkozásában - a törvény részletesen meghatározott többlétszabályokat állapított meg ezen kötelezettség vonatkozásában.:

„(6) Olyan lakossági ügyféllel kötött szerződés esetén, amely devizahitel nyújtására irányul, illetőleg ingatlanra kikötött vételi jogot tartalmaz, a pénzügyi intézménynek fel kell tárnia a szerződéses ügyletben az ügyfelet érintő kockázatot, amelynek tudomásulvételét az ügyfél aláírásával igazolja.

(7) A (6) bekezdésben meghatározott kockázatfeltáró nyilatkozatnak tartalmaznia kell

a) devizahitel nyújtására irányuló szerződés esetén az árfolyamkockázat ismertetését, valamint annak hatását a törlesztő részletre,

b) ingatlanra kikötött vételi jogot tartalmazó szerződés esetén a vételi jog érvényesítésének módját és következményeit, a vételár megállapításának, az ügyfél értesítésének és a pénzügyi intézmény elszámolásának módját, valamint azt, hogy biztosítanak-e az ügyfélnek haladékot, mely időszakban az ügyfél értékesítheti az ingatlant, és ha igen, a haladék időtartamát.”

A tájékoztatási kötelezettséggel kapcsolatban a Kúria a határozat indokolásában arra a következtetésre jutott, hogy mivel annak megsértéséhez *„sem a Ptk., sem a Hpt. nem fűzi a semmisség jogkövetkezményét, így maga a megkötött szerződés emiatt nem jogszabályba ütköző.”*

Önmagában ez a megállapítás mind logikailag, mind pedig jogilag hibás. Logikailag azért hibás, mert egy szerződés nem attól jogszabályba ütköző, hogy a szóban forgó jogi rendelkezés megsértéséhez a törvény a semmisség jogkövetkezményét fűzi, vagyis nem a jogszabályba ütközés következik a semmisségből, hanem a semmisség következik a jogszabályba ütközésből. Jogilag pedig azért hibás, mert a jogszabály által kötelezően előírt tartalmi elemet nem tartalmazó szerződés, csakúgy, mint a jogszabállyal ellentétes tartalmú szerződés nyilvánvalóan és vitathatatlanul jogszabályba ütköző, legfeljebb - polgári jogi értelemben - ezen okból kifolyólag nem feltétlenül semmis.

Mivel a kockázatfeltáró nyilatkozat elmulasztása esetén mégis csak egy szigorú törvényi

kötelezettség megsértéséről van szó, a jogegységi tanácsnak valahogy „kezelnie” kellett a kérdést. A jogegységi határozat indokolása ezzel kapcsolatban a következő két lehetséges megoldási lehetőséget vázolja fel:

1. „Tisztességtelenség” megállapítása az átláthatóság követelményének megsértése okán: *„Amennyiben a fogyasztó nem kapott megfelelő tájékoztatást a szerződéses kockázatokról, ez - az Európai Unió Bírósága által a C-26/13. számú ügyben kifejtendő állásponttól is függően - felvetheti azt a kérdést, hogy a téves, nem a valóságnak megfelelő tájékoztatás folytán a szerződés egyes feltételei megfelelnek-e az átláthatóság elvének; ha nem, ez akár tisztességtelenséget is eredményezhet.”*

2. A tévedésre, illetve a megtévesztésre vonatkozó szabályok alkalmazása.

Számomra nem világos, hogy a törvény által kötelező tartalmi elemként előírt kockázatfeltáró nyilatkozat teljes hiánya esetén miképp lehetne alkalmazni a tisztességtelen általános szerződési feltételekre vonatkozó szabályokat. Egyrészt a „tisztességtelen szerződés” fogalmát sem az uniós, sem pedig a magyar jog nem ismeri, tisztességtelen csak szerződési feltétel lehet. Másrészt pedig tisztességtelen nyilvánvalóan csak olyan feltétel lehet, mely a szerződésben szerepel, ami nincs, az tisztességtelen sem lehet. A világos és egyértelmű megfogalmazás követelménye (Ptk. 209. (4)) értelemszerűen szintén csak a szerződésben feltüntetett tájékoztatás esetén vizsgálható. A tájékoztatás hiányában a kérdés legfeljebb úgy merülhet fel, hogy a kockázatfeltáró nyilatkozat hiánya okán válhatnak-e bizonyos, a szerződésben szereplő általános szerződési feltételek tisztességtelenné, azonban ez a megközelítésmód - véleményem szerint - téves, és a vizsgálatot feleslegesen bonyolulttá teszi.

A tévedésre és a megtévesztésre vonatkozó szabályok alkalmazását fogyasztói szerződések esetén alapvetően, elvi szempontból tévesnek tartom. A fogyasztóval szerződő fél bármilyen tisztességtelen vagy törvénysértő eljárása ugyanis csak egy jogkövetkezményt vonhat maga után: a semmisséget. Mivel a törvény által kötelezően előírt tartalmi elem hiánya, vagy a törvényi követelményeknek meg nem felelő tájékoztatás a szerződést jogszabályba ütközővé teszi, s a jogszabályba ütköző fogyasztói szerződés ab ovo tisztességtelen is, a 93/13/EGK-irányelv, az Európai Bíróság következetes joggyakorlata (mely a semmisség, mint jogkövetkezmény beiktatása végett a Ptk 209/A §-ának 2006-ban történt módosítását is szükségessé tette), valamint a Ptk. rendelkezései

alapján a szerződés megtámadását igénylő olyan jogintézmények alkalmazása, mint a tévedés, vagy a megtévesztés, fogyasztói szerződések esetén ebben a vonatkozásban - álláspontom szerint - fel sem merülhet. Ha a jogegységi határozat következményeként kialakul Magyarországon egy olyan joggyakorlat, mely például a törvény által megkövetelt kockázatfeltáró nyilatkozat teljes hiánya esetén az érvénytelenség megállapításához a szerződés fogyasztó általi eredményes megtámadását követeli meg, akkor már most borítékolható, hogy ezen joggyakorlatnak is - inkább előbb, mint utóbb - megálljt fognak parancsolni Luxemburgban.

A tévedésre és a megtévesztésre vonatkozó szabályok alkalmazása nem csak elméleti, hanem gyakorlati szempontból is nagyon komoly aggályokat vet fel. Az egyéves megtámadási határidő a Ptk. 236. § (2) a) pontja alapján a tévedés, megtévesztés felismerésekor kezdődik. Túl azon, hogy egy olyan alapvetően szubjektív, tudati elem, mint a tévedés bizonyítása a gyakorlatban önmagában is rendkívül nehéz, a kockázatfeltáró nyilatkozat hiánya esetén egy konkrét jogvitában szinte megoldhatatlan nehézséget jelenthet azon időpont meghatározása is, amikor az adós felismerhette a kockázatfeltáró nyilatkozat elmaradásán alapuló tévedést, illetve megtévesztést. Mert ugyan mihez lehet kötni ezt az időpontot? Az első, az árfolyamváltozás következtében jelentősen megemelkedett törlesztőrészletet tartalmazó értesítés kézhez vételéhez? Még ha el is tekintünk olyan „lényegtelen” körülményektől, hogy a bankok a fizetési értesítőket nem tértivevénnyel küldik, vagyis bizonyíthatatlan lesz a kézhez vétel időpontja, felmerül a kérdés, hogy mit tekintünk olyan jelentős törlesztőrészlet-emelkedésnek, mely után már az adós nem hivatkozhat arra, hogy tévedésben volt az árfolyamkockázat tekintetében? 20, 30, vagy 40%-os emelkedést? Vagy ne százalékban, hanem forintban fejezzük ki a tévedés felismerése szempontjából releváns emelkedés mértékét? Mi fogja biztosítani az egységes joggyakorlat kialakulását ebben a tekintetben? S végül mi lesz azokkal a szerződésekkel, melyek az árfolyam-különbözet késleltetett, futamidő-változást eredményező elszámolását irányozzák elő, s így az adós lényegében véve a kölcsön teljes futamideje alatt tévedésben lehetett az árfolyamkockázat vonatkozásában?

A Hpt. 203. § (6) és (7) bekezdéseiben foglalt szabályokat, mint fogyasztóvédelmi normákat, szintén fogyasztóvédelmi szempontból, a törvényalkotó által elérni kívánt fogyasztóvédelmi céllal összhangban kell(ene) értelmezni. Ezt követeli meg az Alaptörvény M) Cikkének (2) bekezdése, a 28. Cikke és az uniós fogyasztóvédelmi jog is. Ezen értelmezést alapul

véve a kockázatfeltáró nyilatkozat szerepe - devizahitelek esetén - kifejezetten az árfolyamkockázattal, mint a felek által nem befolyásolható szerencse-elemmel kapcsolatos egyértelmű, tisztességes figyelemfelhívásban határozható meg. Ezen tájékoztatás a fogyasztó szerződési akaratára alapvető befolyást gyakorol, mivel annak hiányában az árfolyamkockázat, még ha a szerződésben, illetve az általános szerződési feltételekben szereplő definíciókból, képletekből és egyéb (apróbetűs) rendelkezésekből le is vezethető, az átlagos ismeretekkel rendelkező fogyasztó számára mégis rejtve marad. Emiatt korántsem lehet egyértelműnek tekinteni, hogy a fogyasztó a szerződésből kimaradt kockázatfeltáró nyilatkozat ismeretében is aláírta volna a szerződést. Valószínűleg ezen okból kiindulva a törvényalkotó a tisztességes kockázatfeltáró nyilatkozat előírását olyannyira fontosnak tartotta, hogy - bizonyos, az adós számára különösen nagy kockázatokat rejtő szerződések esetén - még annak tartalmát is szabályozta.

Még ha el is fogadjuk, hogy a kockázatfeltáró nyilatkozat hiánya az egész kölcsönszerződést - jogszabályba ütközés okán - nem teszi semmissé, a fenti okokból kifolyólag véleményem szerint a Kúriának egyértelművé kellett volna tennie, hogy a nyilatkozat hiánya, vagy a törvénynek nem megfelelő nyilatkozat - jogszabályba ütközés okán - mindenképpen a szerződés részleges érvénytelenségét okozza, mégpedig a szerződés azon része vonatkozásában, melyre az elmaradt, vagy törvénytörtő kockázatfeltáró nyilatkozat vonatkozott (volna). Ebből következően devizahitel, vagy deviza alapú kölcsönszerződés esetén a törvénynek megfelelő kockázatfeltáró nyilatkozatot a szerződésben feltüntetni elmulasztó pénzintézet nem érvényesíthet árfolyamkülönbözetet az adóssal szemben, s ugyanígy, ingatlanra vonatkozó vételi jogot alapító szerződés esetén a törvénynek megfelelő nyilatkozat hiányában az ingatlanra kikötött vételi jog érvénytelen.

A Kúriának tehát - álláspontom szerint - az Alaptörvény M) Cikkének (2) bekezdésében foglalt kötelezettségét szem előtt tartva ezen kérdésben olyan tartalmú állásfoglalást kellett volna hoznia, hogy :

1. a törvényben foglalt, fogyasztóval szembeni tájékoztatási kötelezettség betartását a fogyasztói jogvitában eljáró bíróságnak hivatalból vizsgálnia kell,
2. ezen kötelezettség megsértése - jogszabályba ütközés okán - a szerződés azon részének - csak a fogyasztó javára figyelembe vehető - semmisségét eredményezi, melyre a tájékoztatási kötelezettségnek ki kellett volna terjednie,

3. ha viszont az ekképp érvénytelenné váló rész nélkül a szerződés nem teljesíthető, az egész szerződés megdől.

A szerződés fogyasztó általi eredményes megtámadását szükségessé tevő tévedés és megtévesztés alkalmazása helyett ez a megoldás, vagyis a jogszabályba ütközés miatti (teljes, vagy részleges) semmisség kimondása lett volna összhangban a törvényalkotó által követett (fogyasztóvédelmi) célkitűzésekkel, mely megoldás - nem melleleg - a gyakorlatban is könnyen alkalmazható lenne. Megjegyzem, a természetes jogérzéknek is az felel meg, hogy a tisztességes, sőt: kötelező tájékoztatást elmulasztó vállalkozás viselje törvénysértésének valamennyi - rá nézve hátrányos - folyományát, s a nyilvánvaló jogsértés következményeinek levonása ne legyen feltétele a tévedés, vagy a megtévesztés, mint megtámadási ok fogyasztó általi bizonyításának. Mert vajon megfelel-e a tisztességes eljárás követelményének, ha egy perben az egyik félről bebizonyosodik, hogy a másik fél rovására törvénysértő magatartást tanúsított, mégis ez utóbbi félnek kell bizonyítania, hogy tévedésben volt, vagy megtévesztették? Megfelel-e a polgári jog és a polgári eljárásjog általános elveinek, ha ebben az esetben a sikertelen bizonyítás kockázatának terhét a törvénysértést áldozata viseli?

A Alaptörvény M) Cikkének (2) bekezdése alapján a jogegységi tanácsnak határozatában egyértelműen le kellett volna szögeznie, hogy a fogyasztói szerződések érvénytelenségét vizsgáló bíróságoknak a polgári jog bírói mérlegelést engedő és egyben igénylő valamennyi jogintézményét - mint például a jogszabályba ütközés miatti semmisség kérdése, vagy az érvénytelenség jogkövetkezményei - a fogyasztóvédelmi rendelkezések minél teljesebb és minél hatékonyabb érvényesülésének szem előtt tartásával kell alkalmazniuk. Ezen elv rögzítésének elmaradása az írásom első pontjában említett hiányosságából, vagyis a fogyasztói szerződésekkel kapcsolatos kérdések elhatárolt vizsgálatának elmulasztásából ered, ami - sajnálatos módon - a fogyasztóvédelmi szempontok „elsikkadását”, egyben - állásponantom szerint - a jogegységi határozat alaptörvény-ellenességét eredményezte.

Végül, még ha csak halkan is, de érdemesnek tartom felvetni a kérdést: vajon egy, a gazdaságilag és szakmai ismereteit tekintve egyaránt lényegesen gyengébb pozícióban lévő személy kötelezettségeire jelentős hatást gyakorló szerencse-elemre vonatkozó tisztességes figyelemfelhívó

kockázatfeltáró tájékoztatás elhagyása, s ezáltal - lényegében véve - ezen személy szerződési akaratának a professzionális szerződő fél számára előnyös irányba történő, tisztességtelen befolyásolása nem teszi-e nyilvánvalóan jóerkölcsebe ütközővé a szerződést? Bizony, érdemes ezen is elgondolkozni...Csak bízni tudok abban, hogy lesz olyan bátor bíróság Magyarországon, aki meg fogja állapítani az ilyen fogyasztói szerződés jóerkölcsebe ütközését, még akkor is, ha a jogegységi tanács ezen kérdéssel - sajnálatos módon - még érintőlegesen sem foglalkozott határozatában.

A fenti okokból kifolyólag úgy vélem, hogy a Kúriának a törvény által kötelezően előírt kockázatfeltáró nyilatkozat elmaradásának jogkövetkezményeivel kapcsolatos jogértelmezése a törvénynek, nevezetesen a Hpt. 203 §-ának, valamint a Ptk. 200. § (2) bekezdésének az Alaptörvény M) Cikkének (2) bekezdését, valamint a 28. Cikkét sértő, ezért alaptörvény-ellenes értelmezésén alapul.

Mindezen fent részletezett okból megállapítható, hogy a jogegységi határozat olyan egyoldalú, kiegyensúlyozatlan joggyakorlat kialakulásával fenyeget, mely - a fogyasztóvédelmi normák céljával, valamint az eddigi magyar és európai joggyakorlattal ellentétes módon - a fogyasztókkal érvénytelen szerződéseket kötő, tisztességtelen szerződési feltételeket alkalmazó pénzintézeteket akár contra legem jogértelmezéssel, valamint a szerződés bírói „toldozás-foltozás” útján történő életben tartásával is kész megvédeni az érvénytelenség jogkövetkezményeitől, a tisztességes elszámolástól. Mindezen okoknál fogva kívánatosnak tartom a jogegységi határozat mielőbbi alkotmánybírói vizsgálatát az Alkotmánybíróságról szóló 2011. CLI. törvény 37. § (2) bekezdése alapján, akár az arra az Alaptörvény 24. Cikkének e) pontja alapján jogosultak által, akár bírói kezdeményezés útján. Elsősorban a bíróságokat contra legem jogalkalmazásra való felhívás, valamint a jogszabályok céljával ellentétes jogértelmezés miatt vitathatónak vélem ugyanis a határozat egyes, fent említett részeinek az Alaptörvény B) Cikkének (1) bekezdésével, C) Cikkének (1) bekezdésével, M) Cikkének (2) bekezdésével, 25. Cikkének (1) és (3) bekezdéseivel, valamint a 28. Cikkével való összhangját. Az ügyvéd kollégáknak pedig azt javaslom, hogy az egyedi ügyekben - a jogegységi határozat alkalmazása következményeinek „kivédése” és a felülvizsgálati eljárás esetleges sikertelenségének megelőzése érdekében - szükség esetén kezdeményezzék az Alkotmánybíróság és/vagy az Európai Bíróság eljárását.